

Podklad pro kulatý stůl 28. dubna 2016

Klíčová oblast: Lidé a společnost, které nám umožní uspět v 21. století

Tento dokument je podkladem pro třetí z řady kulatých stolů pořádaných ke strategickému dokumentu *Česká republika 2030*, který připravuje Oddělení pro udržitelný rozvoj Úřadu vlády České republiky. Tento dokument bude formulovat klíčové oblasti pro dlouhodobý rozvoj ČR a naváže na *Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR* (dále jen „SRUR“) schválený vládou v roce 2010.

Diskusní podklad je výsledkem práce expertního týmu a během jeho tvorby byly zohledněny teze k rozvoji České republiky (dále jen „ČR“) sesbírané v roce 2015. V rámci tohoto procesu byla klíčová oblast udržitelného rozvoje sídel rozdělena do šesti dílčích témat, která z diskusí vyšla jako nejvýznamnější pro dlouhodobý rozvoj ČR.

Podklad má zachycovat hlavní vnitřní a vnější trendy, které ovlivní rozvoj ČR v dlouhodobém horizontu a na závěr formuluje návrhy prioritních strategických cílů. Diskuse v rámci kulatých stolů bude jak zachycovat dílčí oblasti rozvoje, tak i formulovat strategické cíle. Výsledný strategický dokument by měl obsahovat 3 až 5 strategických cílů pro každou klíčovou oblast.

1 Kvalita života a udržitelnost

Zlepšování kvality života, prosperity lidí a domácností indikuje pokrok ve společnostech. Přijmout takovéto pojetí pokroku znamená sledovat nejen fungování ekonomického systému, ale také rozmanitost životních podmínek lidí. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen „OECD“) v rámci měření tzv. *well-being*, prosperity a pokroku ve společnostech doporučuje sledovat kvalitu života podle parametrů jako je zdravotní stav, vyváženost mezi prací a soukromým životem, vzdělávání a dovednosti, vztahy mezi lidmi, občanská angažovanost, kvalita životního prostředí, osobní bezpečí a subjektivně vnímaná životní pohoda. Je zřejmé, že tyto atributy kvality života jsou v převažující míře ovlivňovány materiálními podmínkami lidí, tj. jejich příjmy, bohatstvím, zaměstnáním a výdělkem, úrovní bydlení.¹

Pozice ČR – pozitivní stav v některých aspektech kvality života

Česká republika si stojí v těchto atributech kvality života v porovnání s průměrem zemí OECD velmi dobře ve sféře indikátorů práce, vzdělanosti a také bezpečí. Podíl zaměstnaných osob je v ČR sice jen mírně vyšší než průměr OECD, míra nezaměstnanosti je však nižší významně. Výrazně příznivější je i základní vzdělanostní charakteristika definovaná OECD jako podíl pracovní síly s přinejmenším sekundárním stupněm vzdělání, kterých bylo podle posledních dat za rok 2013 v ČR 94,5 %, zatímco v průměru za země OECD 74,6 %. Kvalita života z pohledu bezpečnosti obyvatel v ČR (úroveň kriminality) je oproti průměru za země OECD také podstatně lepší.

Cílení na zlepšení vybraných aspektů kvality života

I přes pokrok v dosahované střední délce života (naději dožití při narození) je její délka v ČR stále kratší ve srovnání s tím, kolika let se lidé v takto měřeném parametru dožívají v průměru za země OECD. Vyšší je míra úmrtnosti v přepočtu na tisíc obyvatel. Mírně horší je v ČR i přístup ke službám, významně horší pak stav životního prostředí podle úrovně znečištění, jemuž jsou lidé vystaveni (s velkou regionální disparitou). Zřejmě jistá apatie či znechucení lidí politikou se v ČR projevuje i v míře občanské angažovanosti měřené podílem voličů v posledních volbách (údaje OECD zachycují rok 2013), který je nižší než v průměru za země OECD (59,5 % proti 67,7 %).

Kvalita bydlení (počty místností/počty osob) je v ČR rovněž horší než v OECD jako celku. Výsledek navíc nezachycuje okolnost, že velikost bytů je v ČR menší ve srovnání s některými, zejména severními zeměmi Evropy, takže z tohoto pohledu je kvalita bydlení v ČR fakticky ještě horší. Vzhledem k tomu, že tento indikátor je v ČR podmíněn ve značné míře regionálně, ale zejména sociálně a generuje tak v této sféře nerovnosti, je řešení možné také budoucí výstavbou sociálního bydlení ze strany státu či krajů a obcí.

Výrazná disproporce panuje v ČR proti průměru zemí OECD v příjmové oblasti. Příjmová hladina hrubého disponibilního důchodu domácností v přepočtu na hlavu byla v ČR v dolarovém vyjádření podle posledních dat jen na 61 % průměru zemí OECD. Cíl zlepšit disponibilní příjmy českých domácností a posunout tak materiální kvalitu života obyvatel České republiky na vyšší úroveň souvisí s vývojem dalších sfér zachycených v jiných klíčových oblastech strategického dokumentu Česká republika 2030, především s fungováním změněného ekonomického modelu a způsobem vládnutí.

¹ Rámec OECD pro měření blahobytu: <http://www.oecd.org/statistics/measuring-well-being-and-progress.htm>.

Kvalita života a veřejné služby

Kvalita života bude v budoucnu výrazně ovlivněna trendy, jako je stárnutí populace a s ním spojené nároky na zajištění účasti na pracovním trhu, zvýšené potřeby péče a zdravotních služeb. Materiální předpoklady pro dosahování kvality života rovněž výrazně ovlivní transformace pracovního trhu spojená se zrychleným rozvojem technologií a postupující robotizací a digitalizací. Z toho je zřejmé, že rizika pro kvalitu života jednotlivce mají charakter širší, nežřídka globální, a nelze jim dlouhodobě úspěšně čelit jenom individuální aktivitou (např. osobním rozhodnutím o změně životního stylu), na bázi malých místních komunit či pouze na principu dobrovolné charity. Klíčovým garantem kvality života bude tak i v budoucnu stát prostřednictvím veřejných služeb, které budou muset reagovat nejen na výše naznačené trendy, ale rovněž budou muset být schopny reagovat na různorodost socio-ekonomických podmínek a efektivně tyto strukturální předpoklady dosahování kvality života vyrovnávat.

Veřejné služby hrají roli centrální, nicméně ani ony nepředstavují dokonalé řešení těchto problémů, zejména s ohledem na specifické problémy komunit a flexibilitu, kterou je nutné mít v reakci na rychle přicházející změny. Stát musí proto na mnoho způsobů spolupracovat s institucemi jiného druhu a na jiných úrovních. Od nadnárodních institucí, přes samosprávy, až po různé formy partnerství s komunitami na místní úrovni (sdílená ekonomika/reciproční poskytování práce) či soukromými subjekty. V České republice lze nalézt území, kde se stále slabší úroveň poskytování veřejných služeb (omezovaná zdravotní péče v místě, slábnoucí veřejná dopravní obslužnost) dochází ke stěhování mladších obyvatel do měst a ponechávání nemovitostí především k rekreačním účelům. V těchto územích se projevuje nejtypičtěji stárnutí obyvatel a výrazné zhoršování kvality jejich životů. Ačkoli tato území mohou do budoucna skýtat potenciál např. turismu a vnějšího cestovního ruchu díky svým kvalitním přírodním podmínkám, lze rozšiřováním alternativního životního stylu v komunitách „běžný“ život těchto lokalit pro místní obyvatele udržet.

Zvýšený nárok na zajištění veřejných služeb v novém rozsahu a kvalitě bude třeba v dlouhodobém horizontu uspokojovat skrze strukturální změny daňových příjmů rozpočtu, kterým se podrobněji věnuje klíčová oblast hospodářského modelu – alespoň obecně lze zde uvést změny ve zdanění majetku, zvážení možnosti daní z finančních transakcí, zdanění „mrtvé“ práce v souvislosti s technologickým posunem v robotizaci a digitalizaci (Průmysl 4.0), ekologických daní v souvislosti s cílením na nízkouhlíkovou ekonomiku a širokým uplatňováním daňové progresse.

2 Práce

Práce je zdrojem lidské důstojnosti, stability rodin, míru, demokracie pro lidi a ekonomického růstu, který podporuje zvětšování produktivních pracovních příležitostí a rozvoj firem.² Důstojná je práce, která je produktivní a přináší dobrý (spravedlivý) výdělek, není škodlivá pro lidské zdraví,³ zabezpečuje sociálně pracovníka a jeho rodinu, skýtat možnosti pro osobní rozvoj a sociální integraci, svobodu pro vyjádření svých zájmů a obav, svobodu organizování a účasti na rozhodování, které ovlivňuje jejich život, jakož i rovnost příležitostí a zacházení pro všechny. Produktivní zaměstnání a důstojná práce omezují chudobu a vedou ke spravedlivému, inkluzivnímu a udržitelnému rozvoji.

Agenda důstojné práce je založena na synergii čtyř rovnocenných, komplementárních a vzájemně se podporujících pilířů definovaných Mezinárodní organizací práce (dále jen „ILO“), jakož i rovnosti

² Deklarace ILO o sociální spravedlnosti pro dobrou globalizaci (*ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization*) přijatá 97. zasedáním Mezinárodní konference práce v červnu 2008.

³ Pokud jde o zdraví, je významným determinantem existující zátěž, kterou způsobuje nemocnost nebo předčasná úmrtí na pracovním trhu. Lidé by měli pracovat v bezpečných podmínkách, na pracovištích podporujících zdraví a zohledňujících jejich specifické životní situace, např. péči o děti, péči o rodiče apod. Nemělo by docházet ke znehodnocování lidského potenciálu tím, že zaměstnání na mateřské či rodičovské dovolené ztrácejí kontakt s oborem, resp. volí mezi prací na plný úvazek či kvalitní péčí o děti.

pohlaví jako cíle průřezového. Těmito čtyřmi strategickými cíli jsou: (1) stimulace zaměstnanosti vytvářením udržitelného institucionálního a ekonomického prostředí, (2) garance pracovních práv, (3) rozšiřování sociální ochrany a (4) podpora sociálního dialogu pro soudržnou společnost.

Kategorie samotné „práce“ bude v časovém horizontu ČR 2030 změněna především technologickým pokrokem (robotizace, digitalizace), posunem ve struktuře zaměstnanosti a také posilováním soudržných komunit na lokální úrovni, které umožní, že i lidé starší, zejména ženy, najdou uplatnění v péči a jiných aktivitách posilujících lokální soudržnost. Ve struktuře zaměstnanosti budou větší váhu získávat nejen „služebné“ činnosti, především práce v sociálních službách, ale i činnosti sofistikované. U nich půjde o odpovídající ohodnocení.

Na individuální úrovni mohou změny nastat v posunu vnímání práce jako obživy, práce jako sebeuplnění a ve výraznějším zviditelnění hranice práce placené a neplacené (ve smyslu dobrovolnictví, péče o děti a starší lidi). Uvolnění lidí od práce jako nutné obživy se projeví i ve zkracování pracovní doby.

Prekarizace práce jako fenomén vnímaný negativně s tím, že alternativní pracovní úvazky ve srovnání se standardními zaměstnaneckými smlouvami jsou pro zaměstnané nevýhodné, má v České republice v současnosti poněkud posunutý význam. Vzhledem k dlouhodobě velmi nízkému podílu osob pracujících na částečné pracovní úvazky či práci na dobu určitou, kdy firmy či instituce tuto formu nepreferovaly, není tato forma pracovních úvazků vnímaná v ČR jako „prekérní“, neboť je využívána matkami na rodičovské dovolené. Cílem tak bude především odstranit prekérní práce jako nedobrovolné alternativy pracovních úvazků, resp. prací za nedůstojnou odměnu.

3 Vzdělávání

V rychle se měnícím světě se rychle proměňuje skladba potřebných „gramotností“. Na jedné straně např. vzrůstá potřeba rozvoje digitální gramotnosti (schopnosti zvládat digitální technologie, které rapidním tempem mění společnost na celém světě), na druhé straně roste naléhavost rozvoje snižujících se gramotností vztahujících se k nakládání s reálným světem (přírodovědné, environmentální, polytechnické). V takovém světě je nutné vzdělávání primárně zaměřit nikoli na předávání dosavadních znalostí a postupů, ale na rozvoj obecných dovedností a kompetencí pro zvládnání procesů, na schopnost adaptace, participace, spolupráce, řešení problémů - tak, aby se lidé dokázali uplatnit a celoživotně učit ve světě, v kterém budou žít a tento svět aktivně ovlivňovat. Vzdělávání musí rozvíjet především „připravenost na změnu“ – tedy připravenost zvládat změny, které nás čekají, ale také je ovlivňovat a usměrňovat (účastnit se plánování a rozhodování). To je zároveň základním předpokladem dosažení cílů *Agendy 2030*.

Smysl vzdělávání bývá často zužován na přípravu pracovní síly pro „trh práce“. Jeho cílem v 21. století však musí být rozvoj kompetencí pro aktivní občanský, profesní i osobní život, musí být zaměřeno na rozvoj celoživotních kompetencí potřebných pro nastoupení cesty udržitelného rozvoje = vyvážení ekonomických, sociálních a environmentálních aspektů tak, abychom dosáhli vyšší kvality života jednotlivce, inkluzivní a prosperující ekonomiky, zdravé bezpečné a spravedlivé společnosti, a to vše při zachování či dokonce zlepšení životního prostředí.⁴ V obsahu vzdělávání musí být důležitým aspektem transdisciplinarity, tj. pochopení vzájemné propojenosti přírodních a společenských, lokálních a globálních, minulých a budoucích procesů. K tomu je zapotřebí pěstovat i rozmanitost aktivních a participativních vzdělávacích přístupů a metod.

Dostupná data ukazují, že současný vzdělávací systém v ČR nepřipravuje na reálný život, neučí klást si otázky a myslet, ve vyučování převažuje teorie, memorování a chybí praktické znalosti a dovednosti,⁵ české děti vykazují v mezinárodním srovnání⁶ abnormálně nízkou oblibu školy.⁷ Vzdělávání proto musí probíhat v intenzivním každodenním kontaktu s reálným světem a být vnímáno jako celoživotní proces (např. rozvoj digitální gramotnosti nejen u žáků a studentů, ale u celé populace, zapojení populace 55+ (65+) do vzdělávání a získávání nových kompetencí spojených s fungováním v měnící se společnosti).

Dalším velkou slabinou je, že se vzdělávacímu systému dlouhodobě nedaří kompenzovat společenské nerovnosti a znevýhodnění dětí, žáků a studentů, což vede k významným reálným i potenciálním ekonomickým ztrátám a společenským rizikům. Náš vzdělávací systém doposud již v poměrně útlém věku dělí děti na talentované a netalentované, do různých typů škol. Společnost tak nedokáže ocenit a rozvíjet různorodé předpoklady každého žáka, omezuje tím jejich životní šance i sama sebe ochuzuje.⁸ U předškolního a základního vzdělávání směřujeme ke stavu, kdy nejlepší je ta nejbližší škol (resp. ta škola, které dává příležitost všem žákům), ke společnému vzdělávání v mateřských a základních školách i dalších vzdělávacích institucích, kde budou moci všichni naplňovat své individuální vzdělávací potřeby, projevit iniciativu, nést odpovědnost, naučit se vycházet s ostatními a osvojit si znalosti, dovednosti a hodnoty potřebné pro udržitelný rozvoj.⁹

Vzdělávání však nelze zužovat jen na roli škol, ale zásadní roli v něm hraje celá společnost a řada aktérů činných v celoživotním vzdělávání. Vzdělávací instituce musí být otevřené spolupráci,

⁴ Dlouhodobý záměr rozvoje vzdělávání, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2015.

⁵ Výsledky průzkumu v rámci kampaně Česko mluví o vzdělávání, www.ceskomluvi.cz, 2014.

⁶ Studie PISA a TIMSS, dostupná na http://idea.cerge-ei.cz/files/DPuceni_muceni.pdf.

⁷ Patří k nejméně motivovaným pro vzdělávání, „nerady chodí do školy“, „ve škole se nudí“.

⁸ Česko hledá budoucnost, 2015.

⁹ Kampaň Měj se k světu, září 2015.

je zapotřebí podporovat iniciativy zdola a síťování, zapojení nestátních aktérů do vzdělávání, propojovat různé formy vzdělávání a různé typy vzdělávacích institucí (např. formální a neformální, školní a mimoškolní, počáteční a další vzdělávání) a také vzdělávací instituce se vzdělávacími příležitostmi mimo ně. Mezi různými vzdělávacími cestami musí existovat vzájemná prostupnost.

4 Nerovnosti

Přes velmi dobrou pozici ČR v žebříčku evropských zemí prakticky ve všech indikátorech nerovností¹⁰ jsou při pohledu „pod povrch“ jednotlivých indikátorů (např. relace za skupinu žen a mužů nebo za různé věkové kategorie) patrné problémy.

V ohrožení jsou zejména děti do šesti let a mladí do 18 let. U nich je riziko chudoby nebo sociálního vyloučení jedno z nejvyšších v Evropě pokud žijí v domácnostech s nízkou intenzitou práce, ale i domácnostech, kde mají rodiče jen základní vzdělání (86 % mladých do 18 let, v EU 63 %). Přitom naopak v rodinách, kde mají rodiče vysokoškolské vzdělání, je toto riziko pro děti do šesti let v ČR vůbec nejnižší v Evropě (3,7 % proti EU s 10,5 %). Investice do vzdělání se tak zdá být výrazným faktorem působícím proti riziku chudoby nebo sociálního vyloučení. Kromě dětí a mladých do osmnácti let jsou ve velkém riziku chudoby a sociálního vyloučení vlivem hmotné deprivace také lidé ve věkové kategorii 55-59 a dále lidé nad 65 let žijící sami (jde zejména o ženy, kde riziko eskaluje s jejich narůstajícím věkem). Zmenšit je třeba i podíl tzv. „pracující chudoby“, tedy lidí, kteří jsou sice zaměstnaní, ale přesto se ocitají ve značném riziku.

Ve srovnání s Evropou je v ČR výrazně horší podíl lidí žijících v bytech prostorově poddimenzovaných, a to zejména těch, kteří už jsou v riziku příjmové chudoby nebo sociálního vyloučení. Podle šetření z roku 2014 šlo o 45 % této populace (v EU 30,3 %), z toho dětí do 18 let plných 60,7 % (v EU 39,7 %). To si žádá zvážení např. výstavby sociálního bydlení ze strany státu či krajů a obcí, neboť problém je zřejmě regionálně podmíněn. Data pro tuto úvahu sice chybějí, lze to však odvodit např. z ohroženosti příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením v jednotlivých regionech ČR.

Nerovnosti ve společnosti jsou také spojeny s předsudky a diskriminací. Nejvíce ohrožené diskriminací jsou v praxi právě osoby sociálně vyloučené a jinak znevýhodněné, které se diskriminaci nedovedou účinně bránit. Jsou to např. cizinci, osoby se zdravotním postižením, senioři, ženy, matky s dětmi, příslušníci etnických menšin, osoby s nízkou kvalifikací, propuštění vězni či osoby drogově závislé. Tyto osoby mají ztížený přístup na trh práce, k bydlení, ke vzdělání, ke zdravotním a sociálním službám, dopravě a dalším službám a informacím o svých právech. V důsledku jejich znevýhodnění je oslabeno zastoupení a prosazování zájmů těchto osob ve veřejném životě. Zvláště znevýhodněnou a marginalizovanou skupinou jsou Romové, kteří čelí diskriminaci na základě rasy a etnického původu a současně kumulací rizik sociálního vyloučení jako dlouhodobá nezaměstnanost, nízká kvalifikace a život v sociálně vyloučených oblastech.

5 Zdraví

Nynější zdravotní stav obyvatel a výskyt rizikových faktorů vyznívají pro ČR v mezinárodním srovnání nepříznivě. Přitom prevence nemocí a ochrana a podpora zdraví má přímé i nepřímé dopady na ekonomický růst, zaměstnanost, konkurenceschopnost a udržitelný rozvoj ČR. Na individuální úrovni pak se pak odráží v celkové životní pohodě obyvatel.

Zdraví je podle ústavy ČR základním lidským právem. Akcent na kvalitu života ospravedlňuje v ještě větší míře než dosud i potřebu cílit k jeho zlepšování v populaci pozitivním vývojem

¹⁰ Zjišťovaných podle EU SILC, tj. Šetření příjmů a životních podmínek domácností.

v sociální, ekonomické i ekologické oblasti. Tento cíl je spojen se spravedlností a solidaritou, všeobecným přístupem ke kvalitním zdravotním službám, které budou založeny na aktuálních poznatcích v lékařské vědě a současně podpořeny individuální péčí o zdraví, jež je v zájmu i v rukou každého jedince. Dobrá kvalita zdravotní péče by měla být udržitelná i z pohledu financování. Je prokázáno, že lékařská péče je schopna zkonsumovat prakticky neomezený objem finančních prostředků a stále bude vykazovat další nároky ať na technologie, či na pokrytí péče o zvyšující se objem pacientů. Prudký rozvoj medicínských objevů, postupů a technologií - které jsou komplikované a zpravidla velmi nákladné – se nemůže ve zdravotnictví uplatnit stoprocentně, pokud nebude doprovázen zájmem občanů o zdraví, sdílenou odpovědností rostoucího počtu lidí, rodin, škol, organizací a institucí za zdraví a posilování schopností rozhodovat ve věcech týkajících se zdraví v běžném životě.

Z pohledu udržitelného rozvoje jsou proto nesmírně důležité jak změny životního stylu, tak i změny sociálních okolností ovlivňující zdraví lidí. Je třeba usilovat o to, aby nerovnosti v oblasti zdraví byly překonávány velkou škálou „vnějškově“ ovlivnitelných socioekonomických a kulturních podmínek a charakteristik životního prostředí jako jsou v nejširším smyslu podmínky života a práce (produkce kvalitních potravin, kvalita vody, kvalita bydlení, kvalita vzdělávání, dostupnost kvalitních zdravotních služeb, zaměstnanost, pracovní prostředí, aj.). Na individuální rovině jsou pak nerovnosti, pokud jde o zdraví determinovány např. sociálními vztahy a dalšími společenskými vazbami (jejichž uspokojivá kvalita je rozdílná např. u lidí v různém věku), celkovým životním stylem, uspokojivě tráveným volným časem, aj. Tyto faktory jsou sice ovlivnitelné především na individuální úrovni, ovšem i u těchto typů nerovností může společnost v širokém slova smyslu (veřejná správa, občanské spolky, neziskové instituce, aj.) významně přispět k rostoucí spokojenosti lidí se svým životem.

Péče o zdraví se tak v horizontu roku 2030 musí stát občanskou a sociální záležitostí, kdy lidé budou umět vytvářet i volit nejvhodnější sociální, politická a organizační opatření směřující ke zdraví. Je nutné pracovat na tzv. zdravotní gramotnosti. Tou není jen dynamický sociální koncept bezprostředně vázaný na osobnost každého člověka. Je to i forma sociálního učení, předávání a modifikace kulturních vzorů v rodinách nebo sociálních skupinách. V určitém smyslu pak i jako forma „kulturní imunity“, která pomůže konkrétním skupinám obyvatel jednak reagovat na nejrůznější zdravotně rizikové faktory, jednak využívat možnosti k ovlivnění široké škály determinant zdraví.

Zmíněná zdravotní gramotnost bude prohlubovat znalosti lidí o zdravotních rizikových faktorech vč. orientace ve zdravotnickém systému, aby bylo zřejmé, že zdraví a péče o zdraví je komplexní pojem zahrnující složité sociálně podmíněný přístup k informacím, jejich utřídění, pochopení a uvážlivé využívání v kontextu každodenního života. Rozvine se tím zájem i schopnosti jedinců a skupin převzít rostoucí podíl zodpovědnosti za své vlastní zdraví a za zdraví svých blízkých i spoluobčanů.

Současná medicína neuvažuje jen o poskytování zdravotní péče nemocným, o prodlužování délky lidského života, o zachraňování lidského života (na jeho začátku anebo na jeho konci). Stále více se také prosazují myšlenky o tom, jak kvalitní budou měsíce a léta „přidaná“ lidskému životu. Přitom zdravotní stav lidí není determinován pouze dostupnou a kvalitní lékařskou péčí.

Využívat možností, které bude dávat výrazné zkvalitnění statistické báze a analytických výsledků na národní úrovni v indikátorech zdraví podle regionů, měst a obcí a sledovat i dlouhodobé trendy, které kromě „tvrdých dat“ stále častěji měří i tzv. procesní indikátory, vhodné pro sledování zdravotního stavu ve větších časových úsecích. Podle vztahu k obdobným parametrům za širší okolí, resp. za ČR celkem, reagovat podle možností vhodnými politikami, např. v oblasti životního prostředí (např. podpora protiradonových úprav domů a bytů, aj).

6 Životní styl, bezpečí, kultura

Životní styl

Stále rychlejší změny (technologické, informační, komunikační) zásadně mění nejen to, jak lidé pracují a vzdělávají se, ale i jejich volný čas či jak se angažují jako členové komunit a společnosti.

Více než dosud budou lidé měnit svůj životní styl tak, aby jim zabezpečil co nejdelší život ve zdraví a bezpečí, aby mohli aktivně naplňovat své představy o zdravé výživě, sportovním, kulturním a rekreačním vyžití. S postupem digitalizace se bude snižovat celková potřeba digitalizovatelné práce, uvolní se značná část pracovních sil, poroste množství volného času a porostou nároky na vzdělávání, které musí rozvíjet nejen „připravenost na změny“, ale i talent a dovednosti budoucích „tvůrců změn“, inovátorů, výzkumníků a vývojových pracovníků. Podíl služeb na HDP poroste. Bude stále více příležitostí pro sdílení informací a diskuzi a lidé se budou více angažovat ve společenských a komunitních záležitostech. Rozvoj informačních technologií povede k rozvoji participativního rozhodování o veřejných otázkách a nové kvalitě společenského soužití a politiky. Dobrovolnictví, rozvoj komunitní agendy a individuálních iniciativ budou nabírat na významu a stanou se další významnou sférou sebeuplatnění člověka a zdravého životního stylu.

K dosažení environmentální udržitelnosti a transformace ekonomického systému směrem k menší materiálové náročnosti a uhlíkové stopě bude významným faktorem proměna životního stylu k preferování udržitelné spotřeby.

S prodlužujícím se rozsahem volného času je třeba vytvořit podmínky pro jeho využívání pozitivním směrem, např. podporou budování sportovních zařízení pro každý věk, podporou zdravé výživy obecně, ale v nemocnicích a veřejných jídelnách zejména, podporou kultury a vzdělávání, dobrovolnictví a rozvoje komunitních aktivit. Role státu v předjímání změn a vytváření předpokladů pro pozitivní využití nových příležitostí a výzev je v tomto směru nezastupitelná.

Bezpečí

Jedním z významných atributů kvality života je bezpečí obyvatel měřené jak podle „tvrdých dat“ odhalenou kriminalitou, tak i subjektivním vnímáním bezpečnosti lidmi. ČR patří k relativně bezpečným evropským zemím. Nadprůměrnou kriminalitou trpí obyvatelé většiny krajských měst (hlavně Praha a Ostrava), téměř celé Ústecko, západní část Liberecka, širší zázemí Prahy, Příbramska a pohraničí (Chebsko, Tachovsko, Břeclavsko). Podle průzkumů vnímají vandalství a kriminalitu v okolí jako problém především lidé ve velkých městech, zejména starší (domácnosti bez pracujících členů). S velikostí obcí tyto obavy narůstají, v letech 2009-2014 se však subjektivně vnímané nebezpečí vandalství a kriminality snižovalo (v městech nad 100 tisíc obyvatel měla obavy třetina lidí, v roce 2014 pětina, v nejmenších obcích stále zhruba pouze 6 %). Zvyšování pocitu bezpečí a bezpečnosti je především otázkou zaměření se na socio-ekonomické determinanty vzniku rizikového chování a rovněž otázkou budování soudržné společnosti s vysokou mírou důvěry mezi různými aktéry.

Kultura

Česká republika, ač spíše menší evropská země, disponuje rozsáhlým nakumulovaným kulturním bohatstvím, které má svoji „hmotnou“ podobu (historické památky od nejstarších architektonických stylů), svůj duchovní rozměr (literatura, hudba) formovaný po staletí, ale i charakteru tzv. „živé“ kultury (např. tradice vyspělé filmové tvorby). U takového bohatství je fakticky povinnost dále ho rozvíjet, což je spojeno i se zajištěním prostředků z vícezdrojového financování. Je třeba podporovat i kulturu na úrovni obcí (folklorní soubory, ochotnické spolky, jiné aktivity) rozvíjející místní společenský život.

Návrhy strategických cílů

Strategické cíle v oblasti *Práce*

- Učinit práci – ať už jako zdroj obživy anebo v jiné její formě – důstojnou s minimem pracovních vztahů vnímaných jako prekérní ve smyslu nucených neplnohodnotných forem a také ponižujících nebo demotivujících odměn za práci.
- Strategické materiály příslušných resortů budou cílit na eliminaci či výrazně zmenšení strukturálních nerovnováh na trhu práce, a to jednak v celkové nabídce a celkové poptávce a jednak na regionální úrovni.

Strategické cíle v oblasti *Vzdělávání*

- Dokončit reformu vzdělávání započatou v roce 2005 směrem k pojetí vzdělávání jako rozvoje kompetencí pro občanský, profesní a osobní život a tomu odpovídajícím vzdělávacím cílům a metodám – tj. zvládnání a aktivní ovlivňování změn a procesů, transdisciplinární přístup, rozvoj praktických a komunikativních dovedností, aktivní a participativní vzdělávací metody a vzdělávání v intenzivním kontaktu s reálným světem.
- Podporovat spolupráci a propojování ve vzdělávání, zejména iniciativami zdola a síťováním, zapojením nestátních aktérů, prostupností mezi různými formami vzdělávání a vzdělávacími cestami a dosáhnout společného vzdělávání. Změnit způsobu přípravy a podpory vzdělavatelů ve vzdělávání formálním i neformálním, školním i mimoškolním, počátečním i dalším, tak aby dokázali být nositeli těchto změn.

Strategický cíl v oblasti *Nerovnosti*

- Udržet pozici ČR v trojici zemí s nejnižší mírou ohroženosti obyvatel příjmovou chudobou v zemích OECD a nejlepší pozici ze všech členských zemí EU.
- Významně snížit riziko příjmové chudoby nebo sociálního vyloučení u dětí a mládeže, především těch, co žijí s rodiči se základním vzděláním, v domácnostech s nízkou intenzitou práce, v prostorově poddimenzovaných bytech, a to cestou investic do vzdělání a výstavbou sociálního bydlení. Pobídkami zaměstnavatelů řešit nedostatek práce pro lidi ve věku 55-59 let a možnostmi úprav důchodových dávek pro osaměle žijící – hlavně ženy – ve věku 65+ redukovat jejich materiální deprivaci. Zvýšením minimální mzdy omezit tzv. „pracující chudobu“.

Strategický cíl v oblasti *Zdraví a bezpečí*

- Permanentně podporovat zlepšování zdravotního stavu lidí v ČR zdůrazněním nutnosti prevence během celého života. Kultivací zdravotní gramotnosti obyvatel včetně výchovy ke zdraví směřovat k co nejnižšímu výskytu nemocí a předčasných úmrtí, kterým lze předcházet a zvyšovat tak kvalitu života. Zároveň naopak snižovat nerovnost ve sféře zdraví generovanou podmínkami života, práce a životního prostředí.
- Omezit významné regionální i lokální disparity v kriminalitě v ČR, chránit zejména ohrožované seniory.